

Iñaki Zabaleta Urkiola

Adore politiko urria

Iparaldeko Demoek bost urte bete zituzten 2005eko urtarrilean. Hil horren 9an, berrehunen bat lagun bildu ziren Baionako geltokian, tren-txartelak euskaraz eskatzeko. Euskarazko kulturak urteari protesta, interpelazio, manifestaldi eta elkarretaratze batekin eman zion hasiera. Oso sintomatikoa. Demoen eta Euskal Herrian Euskaraz elkarre a π beharra ere badago Hegoaldeko EAEn eta Nafarroan. Bai, Euskal Autonomia Erkidegoan ere bai. Hiru probintzietako kultur eragile eta euskaltzale askotxo Iparralde eta Nafarroara begira egoten da, frantsesek eta UPNk euskararen aurka egiten dituztenak harrিতuta eta, errukiz, misioan modura, lurralde horietako euskaldunei laguntzera joateko prest.

Baina EAEko euskarazko kulturaren egoera ikusita, ekintzarako garaia ere badela dirudi. Ez da pentsatu behar Eusko Jaurlaritzan bi alderdi abertzale daudelako, euskararen aldeko protestak, interpelazioak, manifestaldiak, elkarretaratzeak eta idatziak behar ez direnik. Oso bestela izan beharko luke, nire ustez, egoerak hori adierazten baitu. Gainera, agintari politikoez presioa behar dute, errespetuzkoa, baina «irutzia» (Leitzan izen eta aditz modura erabiltzen dugu), bestela herriarentzako baina herririk gabeko ilustrazioa izango genuke.

2000ko artikuluan nioen euskarazko kulturaren nabarmena zela gipuzkoarren ekarri oparoa, bertsolaritzaren pisua, eta Eusko Jaurlaritzaren sos-banatzaille funtzioa. Lehena eta hirugarrena, puntu batean behintzat, batu beharrean egonen gara, Kultura saileko buruak ere gipuzkoarrak baitira, aurreko urteetan izan diren legez.

Estrategikoa

Ez dakit nola doan probintzia horretako euskarazko kultur ekoizpena, ez gaizki, seguru, Ibon Sarasolaren azken ekarpenak dendara joan eta erosteko modukoak baitira, kasu. Baina badirudi Eusko Jaurlaritzaren diru-laguntza emailearen zeregina urritu dela. Horren inguruan kezka serioa agertu izan du Euskararen Gizarte Erakundearen Kontseiluak behin baino gehiagotan. Apirilaren 14ko txosten batean, 2001-2005 legegintzaldian Eusko Jaurlaritzak eta Eusko Legebiltzarak euskararen alde egindako lana aztertu eta aurrerapauso nabarmenik ez zela eman ondorioztatu zuen. Azaroaren 29an, 17 zuzenketa egin zizkion Eusko Jaurlaritzak 2006rako aurreikusitako EAEko aurrekontuari eta, «kontinuista»tzat jo ondoren, ia 30 milioi euro gehiago jarzea eskatu zuen. Euskalgintzaren erreferentzia garrantzitsuenak bihurtu den Kontseiluak, gainera, Osakidetza eta Ertzaintza euskalduntzeko partidak sortzea eta hedabideek euskara sustatu dezaten diru-laguntzak handitzea galdegin zuen (lotsagarria da euskararen egoera bi sail hauetan).

Egun gutxi batzuk beranduago, abenduaren 2an, *Berriak* informazio eta iritzi sendoak zekartzan. «Pixka bat gehiago, askoz gutxiago» izenburuarekin, Jakes Goikoetxeak xehe aztertu zuen diru-laguntzen bilakaera, datuen taula handi bat eta guzti. Horren arabera, EAEko gobernuak 2002an 4,08 milioi euro eman zizkien euskarazko hedabideei, eta 2005ean 3,80 milioi; alegia, 0,28 milioi euro gutxiago. Joanmari Larrarte EKTS eta Kontseiluko burukideak «Euskal hedabideen aldeko apusturik ez!» iritzi-artikulu gogorra idatzi zuen Eusko Jaurlaritza eta horren Kultura saila kritikatzeko. Edukia hiru puntutan labur liteke: diru-laguntzak urtero oso berandu etortzen direla, horiek behera doazela, eta Kultura sailak ez duela euskarazko komunikabideen sektorea estrategikotzat hartzen, Euskara Biziberritzeko Planean horrela definituta egon arren. Baieztapen irmoak, Kultura sailak gogoan hartu beharke lituzkeenak. Patxi Baztarrika sailburuorde berriak (beste zereginetan lan ona egindakoa) erantzun zuen baina bere arrazoiak ez zitzaizkidan konbentzigarriak irudituko.

Beraz, egoera kezkarri baten aurrean gaude eta, dirudenez, EAEko Kultura sailak ez du adore politikorik, kemen gidatzailerik, engaiamendu erabakigarriak, euskarazko kulturaren garapenean *funtsezko jauzi kualitatibo eta kuantitatiboa emateko*. Ausardiaren ezean, errutinak jota daudela dirudi, «lehengoa berriz ere», zerbait doituta.

Zartagia sutan eta Eusko Jaurlaritza euskarazko kulturaren eta hezkuntzan. Hor frogatzen dira biak. Gobernuko beste sailetan edozein autonomi erkidegotan egoten eta egiten diren politikak antzekoak baitira (industria, merkataritza, etab.). Areago oraindik. Guk gorai patzen ditugun sail batzuetan inbertsio gutxiago dago, gainera, hori uste ez bagenuen ere. Adibide bat. ELAk informatu berri du Eusko Jaurlaritzak osasunean inbertitzen duen portzentajea Europako Batasuneko batez bestekoa baino franko gutxiago dela. Ezin nuen sinetsi, «aurrera doan herria/Un pueblo en marcha» propagandak lausotuta. Iazko artikuluan banioen, nahiko politika neoliberalak daramala Eusko Jaurlaritzak kulturaren eta ekonomian, propaganda sozialdemokrata eginik ere.

Euskarazko kulturaren garapenean aurrerapauso kuantitatibo eta kualitatibo esanguratsua emateko, eragileekin adostutako plan estrategiko propio, espezifikoa eta sendoa bat behar da lehenik, berbazko kulturari zehazki zuzendua eta «Plan Vasco de la Cultura» orokor horretatik berezia (gaztelaniaz ernatuta, pentsatuta eta idatzita dagoen plan hori «Kulturaren Euskal Plana» itzuli da, non «euskal» horrek «euskal herritar» edo «EAE herritar» esan nahi duen); plan berri hori diruz ongi hornitu, bigarren; eta agindutako helburuak, neurriak eta eginkizunak bete, hirugarren. Hirurak falta dira eta dagoen «Euskara Biziberritzeko Plana», txarra izan gabe, eskasa da, eta bere helburu mugatuak ere erdiraino bakarrik bete dira aurreko urteetan.

Horren guztiaren erantzule nagusia Eusko Alderdi Jeltzalea da, ez baitu erabateko konpromisorik hartzen. Jakina, euskaltzale bikainak, jakintsuak eta ekileak daude barrenean, ongi ezagutzen ditugu, baina alderdi modura indarra falta zaio euskararen alde; baita subiranotasun osoaren defentsan ere. Gobernuko alderdi nagusi modura nekatuta dagoela dirudi. Ulertzekoa da. Urte asko dara-

matza agintean eta, halaber, ez dugu ahaztu behar Isabel de Bergarechek 2005eko martxoan egindako inkestak berretsi duela EAJren boto-emaileen erdia baino gutxiago dela erabat abertzalea, hots, Euskal Herriarren askatasun osoaren aldekoa. Nazionalista izatea ez baita abertzale izatea, ez eta alderantziz ere.

Hala ere, eman diezaiogun beti zalantzaren aukera. Eusko Jaurlaritzak erabaki berri eta garrantzitsua hartu behar du hilabete hauetan: lurreko toki-telebisten lizentzien banaketa. Nahi dituen irizpideak jar ditzake, bere eskumenean baitago oso-osoan. Topagune erakundeak eta euskarazko komunikabideetako arduradunek eskari zehatzak egin dizkiote. Labur jarrita, barruti bakoitzean euskara h utsezko kanal oso bat izatea, eta beste kanaletan, minimo batzuetatik abiatuta, euskaldunen portzentajea errespetatzea programazioan, bai kanal publiko eta pribatuetan. Baina ez dut esperantza handiegirik, Kultura saila go-bemuaren mahaian ez baita sail boteretsua, eraginekoa, eta EAJko beste sailburuak, bizkaitarrak batez ere, pisu politikoa dutenak, ez baitira horren euskaltzaleak eta abertzaleak (gogorra da azken hau esatea, baina biografiei eta egintzei begiratzea besterik ez dago).

Erretorikoa

Bertsolaritzak txapelketa nagusia egin du 2005ean. Finala Bizkaian. Jende asko saio gehienetan. Ongi. Abenduaren 10ean, *Berrian*, Jon Agirre Garmendiak galdera bota zuen ea norbaitek aldatu ote duen bertsoaren kontzeptua eta «ongi neurtu eta errimaturiko hitz bilduma izatetik amaigabeko neurrietara (betelanean oinarriturik asko) pasatzen ez ote den ari egungo bertsolarien jomuga». Beharbada bai.

Euskarazko kulturen bertsolaritzaren pisua behar baino handiagoa zela iruditzen zitzaidan 2000n. Horren zergatiak adar askotan bilatu behar dira, eta ikastoletan haur eta gazteekin lantzen den ahozkotatasuna (zorionak horregatik) ez da txikiena, seguruenik. Baina nago gaurko gi-

zartearen izaerarekin eta erretorikaren kontzeptuarekin ere zerikusia baduela. Ez da esplikazio garrantzitsuena, agian, tradizioak ama asko baititu. Erretorikak ez du egia bilatzen, egiantzekotasuna baizik. Erretorikak helburu jakin baten bila doan komunikazio eraginkorra lortu nahi du eta helburu hori mota askotakoa izan daiteke: dela bertsolaritzako jolasa eta gozamina, dela politikako pertasua, besteak beste. Edozein modutara, erretorikaren erroan itxura egitea dago, rol bat antzetztea, aktore modura jardutea, simulakroa, eta hori da neurri handi batean, ez osoan, bertsolaria: aktore bat, hizkuntzaren teknika batzuk ongi menderatzen dituen artisaua, entzuleentzako «gauza ederrak eta zirigarriak» izango direnak esateko prest, entzulea psikologikoki bereganatzeko asmoa duena (psikagogia edo erretorika psikagogikoaren helburua), nahiz eta itxura-egilearena egiten jardun eta, beharbada, bertsotzen duena ez zinez sinetsi, momentuko sinesmena ez bada. Osoan ez dela esan dut, «egiantzekotasunaren bertsolaritza»tik haratago bai baitago «egiaren bertsolaritza», egiaren bila doana, alegia.

Alabaina, argitu behar da gaurko oholtzara igotzen den bertsolari franko ez dela bertsolari soilik, baizik eta baita ere idazle, intelektual (?)... euskal filologian lizentziatua, behintzat (umorez hartu hau).

Erretorikaren balioetasuna gehiegi estimatzen da gaurko gizartean, politikan, komunikabideetan, eta baita uni-bertsitateko irakasleen artean ere, komunikazioaren alderdi garrantzitsuena balitz bezala. Ez da horrela, nire ustean, egiantzekotasuna ez baita egia, fartsaren eremuko iturria baizik. «Asuntoa» eraginkorra izatea omen da, mezua barrokotasunez eta bertsolaritzatasunez puztu behar bada ere. Azken gogoeta-bide honetatik abiatuta, euskararen kalitate eta egokitasunaz azken hilabete hauetan idatzi diren barrutietara igo gintezke, igo, desadostasunak nabarmentzeko... baina utz ditzagun aldapa horiek oraingoz.

Nafarroako Gobernuak ere erretorika bete-betean aplikatzen du euskararen inguruan. Beti euskararen alde dagoela esan eta gero Foruzaingoko hogeita hamalau postu betetzeko lan-deialdian ez zuen meritutzat hartu; bai,

ordea, alemanez, frantsesez edo ingelesez jakitea. Hori gutxi balitz, Hizkuntza Politikarako zuzendari nagusi Pedro Pegenautek azaroan esan zuen Europako Kontseiluko Adituen Batzordeak ontzat eman duela Nafarroako Gobernua ren hizkuntz politika, eta alor honetan Nafarroa abangoardian dagoela. Beste bertsolari bat, beste aktore bat.

Baina erretorikaren maisu handienetakoa Frantzia da. Urtarrilean, Frantziako Parlamentuak Konstituzioko «Frantsesa da Errepublikaren hizkuntza» dioen 2. artikulua ez aldatzeko erabakia hartu zuen. Hitz bakoitzero bi gezur esatea zaila bada, frantses politikariek maila hori gaindi dezakete.

Esandakoak esanda, ez naiz bertso txar bat egiten hasiko, lehen ere gaizki errimatutako bertsoak eta poemak bai baititut, eta prosan amaituko dut, esanez, euskarazko kultura egoera txarrean dagoela Nafarroan, Iparraldean eta baita Euskal Autonomia Erkidegoan ere; egindako aurrerapenek, handiak izanik, ia hiltzoritik abiatu ginelako, ez baitute deus bermatzen gerora. Horregatik, EAEko gobernuak, abertzaleenak, ez badu erabaki politiko sendo eta estrategikoa hartzen, gutxi balio du abenduaren 3an Euskararen Nazioarteko Eguna ospatzeak. Euskaldun gehienak, oraingoz, Euskal Herrian baikaude, komunitate uniforme bano hizkuntz unibertso anitza osatuz, identitate politiko eta kultur-inguru franko desberdinetako unibertsoa gainera. ¶